

Nr 299.

Av herr **Sandström**, m. fl., i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.*

Kravet på krigsdomstolarnas avskaffande grundar sig i huvudsak på den misstro, som påstås förefinnas emot desamma. Även om detta påstående vore med de faktiska förhållandena överensstämmande, kan dock en sådan misstro tillmätas betydelse allenast under den förutsättningen, att densamma grundar sig på förefintliga bristfälligheter hos den nuvarande rättegången vid sagda domstolar. I kungl. propositionen om krigsdomstolarnas avskaffande anföres emellertid intet stöd för en dylik uppfattning, utan tvärtom framgår av yttrandena över det remitterade lagutkastet, att de nuvarande krigsrätterna visat sig fungera i stort sett mycket tillfredsställande ävensom ådagalagt stor förmåga till smidig anpassning efter den militära tjänstgöringens krav. Icke heller har kunnat påvisas, att de militära bisittarna i domstolarna ådagalagt bristande objektivitet eller att de militära domstolarna eljest i sin dömande verksamhet kunnat giva anledning till befogade anmärkningar. Någon saklig grund för deras avskaffande har sålunda icke kunnat anföras, men väl torde tungt vägande invändningar kunna göras emot det föreliggande förslaget.

Till en början måste starkt ifrågasättas, huruvida de allmänna domstolarna med hänsyn till organisation, arbetssätt och andra förhållanden kunna anses vara lämpliga för uppgifter, som äro förenade med handhavandet av den militära rättsskipningen. Den militära tjänstgöringens särskilda art och beskaffenhet kräver för sitt rätta bedömande icke blott lagkunskap utan även militära insikter och militär erfarenhet. En rätt tillämpning av strafflagen för krigsmakten förutsätter med nödvändighet ett sakkunnigt bedömande av vad förhållandena i det särskilda fallet fordra av en krigsman, och likaledes förutsätter ett rätt bedömande av en begången handling en speciell erfarenhet i fråga om den militära organisationen och dess funktioner. Den militära sakkunskap, som de nuvarande krigsdomstolarna äga, kan emellertid icke ersättas genom inkallandet av sakkunniga vittnen, ty en avsevärd skillnad råder dock mellan dylika bevismedel och sakkunniga personer såsom meddomare, vartill kommer, att de militära förhållandenas egenart kräva, att processledningen utövas under samråd med militära meddomare.

I detta sammanhang torde, framför allt beträffande krigsrättsmål, som komma att handläggas av häradsrätt, den omständigheten böra beaktas, att den nuvarande äldre och erfarne krigsdomaren i många fall kommer att utbytas emot en yngre, vikarierande häradsrättsordförande utan erfarenhet från den militära rättsskipningens område, och denna olägenhet blir särskilt markant i de fall, då rätten må kunna bestå av allenast en ledamot.

Avskaffandet av auditörsbefattningarna i den nuvarande formen medför även, att det biträde, som vederbörande militära befälhavare kommer att erhålla vid utövandet av sin disciplinära myndighet, med nödvändighet i många fall bliver av mindre kvalificerad art, än vad för närvarande är fallet, vilken olägenhet blir än mera påfallande, eftersom, enligt vad av propositionen synes framgå, omfattningen av den militärbefälhavare tillkommande bestraffningsrätten i disciplinmål torde komma att bliva utökad.

Synnerligen anmärkningsvärt är, att hela kostnadsfrågan avfärdats på sätt som skett, ty även om kostnaderna å andra huvudtiteln stat kunna reduceras till i huvudsak av departementschefen angivet belopp, är därmed ingalunda sagt att det allmännas kostnader jämväl reduceras. Snarare torde motsatt förhållande bliva rådande, vilket framgår av de yttranden, som inkommit från bland andra Stockholms Rådstuvurätt och Stockholms Stadsfullmäktige samt stadsfullmäktige i Karlskrona. Vederbörande kommuners utgiftsökningar för rättsskipningen bliva, framför allt i angivna fall, avsevärda, och man måste ifrågasätta, huruvida denna utgiftsökning verkligen skall bäras av kommunerna eller stanna å statsverket. Anmärkningsvärt är, att denna principfråga icke hänskjutits till lagrådets bedömande.

Även om statsverkets årliga besparingar genom de föreslagna anordningarna emellertid skulle kunna beräknas uppgå till angivet belopp, drabbas dock i stället vissa kommuner av en väsentlig utgiftsökning för riksändamål, varför den påstådda besparingen ur allmän synpunkt icke blir annat än skenbar, samtidigt som den innebär ett obehörigt övervältrande från statsverket å ifrågavarande kommuner av avsevärda utgiftsbelopp.

Synnerligen betänkligt är vidare det våld, som genom föreliggande förslags antagande skulle göras å grundlagarna och deras helgd. Redan den omständigheten, att åtminstone tveksamhet kan råda, huruvida krigsdomstolarnas avskaffande kan ske utan vederbörliga ändringar av ifrågakomna grundlagsbestämmelser, borde hava manat till yttersta försiktighet och fordrat hela ärendets behandling mot denna bakgrund, men ännu starkare bliva betänkligheterna efter det yttrande, som i detta och andra hänseenden afgivits av ett enhälligt lagråd. En forcering av frågan i dess nuvarande läge borde därför vara helt utesluten.

Ett stöd för krigsrätternas avskaffande anser man sig kunna hämta från utlandet, i det man hänvisar till förhållandena i Danmark, Norge, Tyskland och Österrike. Att märka är emellertid, att dessa länder äga en betydligt modernare processordning än Sverige ävensom att i Tyskland och Österrike allmän värnplikt icke finnes. Synnerligen betydelsefullt är vidare, att i övriga länder de militära domstolarna bibehållits och att i de flesta av dem det militära inslaget är väsentligt mycket starkare än hos oss.

I detta sammanhang kan hänvisas till i närsluten bilaga av krigshovrättsrådet E. Wikström lämnad redogörelse för den militära rättsskipningen i en del stater.

Rimligt hade varit att hela denna fråga behandlats i samband med den allmänna revisionen av processlagstiftningen, och i varje fall borde ett utbry-

tande av detta spörsmål ur sitt större sammanhang vara motiverat av påtagliga och väsentliga brister hos krigsdomstolarna. Detta har emellertid icke ens gjorts gällande och än mindre kunnat påvisas, och när därtill kommer lagrådets tungt vägande anmärkningar av såväl principiell natur som i detaljhänseenden borde förslaget upphöjande till lag vara uteslutet.

I anslutning till det anförda få vi alltså hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 223
angående förslag till lag med vissa bestämmelser om krigs-
domstolar och rättegången därstädes.

Stockholm den 31 mars 1933.

P. Sandström.

Karl Mellén.

Axel Sundberg.

Bilaga.

Krigsdomstolsfrågan i utlandet.

Av Krigshovrättsrådet Einar Wikström.

I Europa ha krigsdomstolarna i fredstid efter världskriget avskaffats i Norge, Danmark, Tyskland och Österrike. I *Norge* spelade dessa domstolar en jämförelsevis obetydlig roll; de hade på senare tid blott att handlägga ett par tiotal mål om året. *Danmark* har en krigsrätt, rent militärt sammansatt, i behåll för örlogsfartyg, som befinna sig utom sin station eller utom danskt farvatten. Till dessa fartyg räknas jämväl stationsfartygen vid Grönland, Island och Färöarna. I Tyskland och Österrike var avskaffandet en ren revolutionsprodukt och berörde ej värnpliktigas intressen, då värnplikten ju som bekant tills vidare ej existerar i dessa länder. *Tyskland* har dock i behåll krigsrätter vid marinen för på riksmarinens fartyg inskeppad personal, jämväl med en överkrigsrätt. Krigsrätterna bestå av ett krigsrättsråd och två militärer, överkrigsrätten av två överkrigsrättsråd och tre militärer. Då den habsburgska monarkien styckades, avskaffade *Österrike* sina krigsdomstolar i fredstid, men Ungern, Jugoslavien och Tjeckoslovakien bibehöllo sina resp. upprättade sådana. Något behov av särskild domstol för marinen har *Österrike* icke, då landet endast äger ett fåtal mindre örlogsfartyg på Donau. Militära mål handläggas emellertid i stor utsträckning inför s. k. disciplinkommisioner, bestående av tre militärer. Överinstans för dessa äro disciplinkommisioner av andra instans med fem ledamöter, därav en civil ordförande. För högre stabsofficerare existerar en särskild disciplinsenat.

Sedan den s. k. krigslagstiftningskommittén i Sverige år 1922 avgav sitt förslag om avskaffande av våra krigsdomstolar i fredstid, har mig veterligen — det bör kanske nämnas att mina uppgifter från de olika länderna äro så färska som från slutet av förra året — ingenstädes i Europa utom i Sverige varit tal om att slopa krigsdomstolarna.

Vissa reformer i det militära rättegångsväsendet ha vidtagits, men de ha icke rubbat domstolarnas karaktär. Det militära inslaget finnes överallt och är så gott som undantagslöst betydligt starkare representerat i domstolen än vad fallet nu är i Sverige, där som bekant de militära ledamöterna äro blott två såväl i krigsrätt om fyra ledamöter som i krigshovrätten om fem ledamöter och i högsta domstolen, där i militärmål sju ledamöter deltaga i handläggningen.

Jag övergår härefter till att redogöra för sammansättningen av krigsdomstolarna i vissa europeiska länder.

I *Storbritannien* består krigsrätten av minst fem högst nio officerare. Såsom juridisk rådgivare har domstolen en rättsbildad judge advocate. Det kan i detta sammanhang nämnas, att krigsdomstolarna i Amerikas Förenta stater i sin organisation påminna om de storbritanniska.

Frankrikes krigsrätter i fred hade förr rent militär sammansättning, men ha nu genom en reform av det militära rättegångsväsendet år 1928 omgestaltats så tillvida, att av de sju ledamöterna ordföranden är civil.

Spanien har kårkrigsdomstolar med sju militära ledamöter samt generalkrigsdomstolar, bestående av generaler, de senare för avdömande av mål mot officerare av lägre kategori än generalsperson. Någon ändring häri torde kunna förväntas, sedan en kommission, som är sysselsatt med att utarbeta ändringar i militärbalken i landets lag, avgivit sitt förslag och detta behandlats av representationen.

Av största intresset för oss synes mig dock vara att skärskåda förhållandena i andra europeiska länder av storleksgrad, jämförlig med vår.

I *Ungern* omhänderhas den militära rättsskipningen i första instans av honveddomstolarna, i andra instans av översta honveddomstolen. Krigsrätten består av en justitieofficer (alltså juridiskt utbildad officer) och fyra militärer med äldste officeren som ordförande. I spetsen för överdomstolen står en general. Domstolen är uppdelad i senater, bestående i vissa fall uteslutande av justitieofficerare och i vissa fall av officerare och justitieofficerare.

Vad *Nederländerna* angår, består krigsrätten i moderlandet av en civil jurist såsom ordförande och fyra officerare såsom bisittare, överkrigsrätten av två civila jurister, av vilka den ene är ordförande, samt fyra högre officerare. I *Holländska Indien* saknas civila ledamöter i krigsrätten. Militärer äro underkastade dessa domstolars jurisdiktion icke blott i fråga om överträdelser av militära föreskrifter utan i regel också när det gäller handlingar belagda med straff enligt allmän strafflag.

Belgiens krigsrätter räkna fem ledamöter, därav en civil, med en regementsofficer som ordförande. Krigsöverdomstolen utgöres av en civil president och fyra militära bisittare.

Schweiz, där en folkomröstning på sin tid med stor majoritet gav utslag till förmån för krigsdomstolarnas bibehållande, har ny militär lagstiftning sedan år 1927. Den vore förtjänt av ett utförligare omnämnande, men utrymmet förbjuder detta.

Man använder sig i stor utsträckning av justitieofficerare. Dessa måste äga juridisk utbildning samt hava tjänstgjort i armén såsom truppofficerare. Militärdomstolarna äro divisionsdomstolar med en militärkassationsrätt såsom andra instans samt en »Ausserordentliches Militärgericht», den sistnämnda för avdömande av mål mot högre officerare. Divisionsdomstolen utgöres av en justitieofficer såsom ordförande och sex militära bisittare. En justitieofficer har att verkställa förundersökning, en tjänstgör under namnet auditor såsom åklagare. Såsom sekreterare tjänstgöra justitieofficerare. Militärkassationsrätten består av en militär ordförande av överstes grad och fyra bisittare. De senare skola vara juridiskt bildade officerare. I den särskilda militärdomstolen tjänstgöra tre justitieofficerare och fyra högre officerare, alla av överstes grad. En överauditor finnes, som bland annat har att tjänstgöra vid överinstanserna såsom åklagare eller annars å kronans vägnar.

Finlands militära rättegångsväsen är reglerat huvudsakligen genom lagar av år 1920. Såsom första instans har man regementskrigsrätt, stationskrigsrätt och särskild krigsrätt såsom hos oss. Vår krigslagstiftning har i mångt och mycket tagits till förebild och den har för några år sedan ytterligare studerats av en utsänd militärjurist, krigsdomaren Eino Nyyssölä. Regementskrigsrätten består av en lagfaren ordförande och fyra militära bisittare, överkrigsdomstolen av en överauditor såsom ordförande, två andra överauditörer såsom föredragande och två officerare minst av stabsofficers grad, samt högsta domstolen i militärmål av vanliga ledamöter jämte två officerare av minst överstes grad. Åklagare är vid krigsrätt en officer av minst löjtnants grad och vid överkrigsrätten en krigsfiskal. För officerare i allmänhet finnas, då fråga är om handlingar, ägnade att undergräva aktningen för officerskåren, särskilda i lag föreskrivna hedersdomstolar samt för ekonomiska angelägenheter och dylikt hedersråd.

Litauen har i fredstid två slags militära domstolar; härdomstolen och regementsdomstolar. Härdomstolen består av en ordförande, en ständig ledamot och tio icke-ständiga ledamöter, de senare militära. Ordförande och ständig ledamot skola vara officerare med juridisk utbildning. Domstolen är beslutsmässig med ordförande och fyra icke ständiga ledamöter. En permanent

undersökningsdomare finnes anställd vid härdomstolen. Regementsdomstolen består av en officer med juridisk utbildning såsom ordförande samt fyra militära bisittare.

Estland har krigsrätter vid armén och en särskild militärdomstol i Tallinn, som jämväl tjänstgör såsom överdomstol och annars behandlar bl. a. mål mot civilpersonal, rörande begångna brott å områden under försvarstillstånd. Dessa domstolar äro sammansatta av officerare med viss juridisk utbildning och vanliga militära ledamöter. Domfört antal är tre ledamöter. Såsom högsta instans tjänstgör högsta domstolen i landet.

Lettland, som förut liksom de andra baltiska länderna hade krigsdomstolar enligt rysk lag, har år 1928 här i Stockholm låtit taga ingående kännedom om det svenska militära rättegångsväsendet och därefter i många hänseenden tagit detta till mönster. Landets överprokurator och chef för den militära domstolsförvaltningen, överste V. Tepfers i Riga, som verkställt forskningarna i Stockholm och sedan stått i livlig förbindelse med mig, meddelar nyligen i ämnet följande:

Landets krigsdomstolar i fredstid äro följande:

1) Regementskrigsrätter. En sådan består av en justitieofficer såsom ordförande och två officerare. Rätten äger kompetens beträffande mål, där straffet ej kan överstiga en viss angiven gräns. För andra mål finnes

2) en krigsrätt i Riga med en ordförande och två bisittare, alla justitieofficerare. Denna krigsrätt utsänder tid efter annan till provinsgarnisonerna rättsdelegationer. I en sådan delegations session deltaga en av nämnda justitieofficerare såsom ordförande och fyra officerare såsom bisittare;

3) såsom andra instans en överkrigsrätt i Riga. Dess sammansättning erinrar något om krigshovrättens hos oss. Ordföranden och två bisittare äro militärjurister, ytterligare två bisittare generalspersoner eller överstar.

Den nu angivna organisationen av regementskrigsrätterna beslöts av saeiman sommaren 1931. I Lettland har, tillägger överste Tepfers, hittills icke varit tal om att avskaffa krigsdomstolarna, ej ens från socialdemokraternas sida. Lagen om regementskrigsrätterna antogs *enhälligt*, sålunda även med socialdemokraternas röster, i saeiman. Möjligen kan överkrigsrätten komma att ställas i närmare förhållande till senaten, som är andra instans för de allmänna domstolarna, ungefär på samma sätt som hos oss krigshovrätten anslutits till Svea hovrätt. Detta är dock tills vidare blott en tanke.

*

Såsom jag i början av denna redogörelse påpekat, hava Europas länder med värnplikt funnit krigsdomstolarna i fredstid böra bibehållas, detta med blott två undantag: Norge och Danmark. Den nya ordningen har likväl där fött missnöje hos de värnpliktiga, enligt vad från trovärdigt håll meddelats. Redan vår krigslagstiftningskommitté förklarade sig hava erfarit, att värnpliktige protesterat mot att i militära mål dragas inför vanliga domstolar med deras större offentlighet. En auditör har nyligen anfört ett fall, då en värnpliktig av fruktan för denna offentlighet påtagit sig disciplinär bestraffning, ehuru han ansett sig fullt oskyldig. Den danske generalauditören och kände riksdagsmannen Victor Pürschel skriver i dagarna till mig: Domar, som visa *bristande förståelse* av militära förhållanden, förekomma naturligtvis. Det dömes ofta *strängare* än vi gamla auditörer skulle hava föreslagit i krigsrätterna. Många värnpliktiga föredraga disciplinstraft framför att komma i offentlig rättsmöte.